

POLONIKA W KOLEKCJI GRAFIKI W PAŃSTWOWYM MUZEUM HISTORII RELIGII W SANKT PETERSBURGU

Nakładem Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA ukazało się unikatowe opracowanie naukowe *Polonika w kolekcji grafiki w Państwowym Muzeum Historii Religii w Petersburgu* autorstwa Tomasza Jakubowskiego, historyka sztuki, kustosza zbiorów grafiki Zamku Królewskiego w Warszawie. Publikacja ta jest wyjątkowa pod wieloma względami. Wydana w serii Studia i Materiały, jest rezultatem projektu badawczego Instytutu POLONIKA, który udało się zakończyć w 2021 r., przed inwazją Rosji na Ukrainę. Prace rozpoczęły się trzy lata wcześniej gruntowną kwerendą w petersburskim Państwowym Muzeum Historii Religii [Государственный музей истории религии]. Dzięki pomocy i życzliwości pracowników naukowych tej placówki udało się z 14 tys. obiektów wyselekcjonować 1 tys. poloników zgromadzonych w dziale *Religie Zachodu. Grafika*, z których autor wybrał i opracował 429 dokumentów dotyczących życia społecznego. Złożyły się one na okazały, liczący blisko 600 stron katalog z obszernym wprowadzeniem naukowym, obejmujący między innymi: rękopisy, drzeworyty ludowe, oleodruki religijne, pocztówki (także świąteczne), wizerunki Matki Boskiej, Chrystusa, świętych i błogosławionych, widoki miast, ryciny z książek i karykatury. Materia to niezwykle obfita i zróżnicowana, tym większy podziw budzi przejrzysty, czytelny układ katalogu. Zwraca też uwagę wysoka jakość zamieszczonych reprodukcji.

Materiały te, w znacznej części dotychczas nieznanne polskim badaczom, ujrzały światło dzienne po raz pierwszy. Na uwagę zasługują tzw. dokumenty pińskie wywiezione w 1939 r. z Wyższego Seminarium Duchownego mieszczącego się w dawnym klasztorze Franciszkanów w Pińsku (obecnie Białoruś), w tym takie cymelia, jak pergaminowe przywileje sygnowane przez polskich władców: królową Bonę (1494–1557) i Władysława IV Wazę (1595–1648), ponadto fotografie katedry ormiańskiej we Lwowie oraz rzadkie oleodruki, tym cenniejsze, że nie były one dotychczas przedmiotem głębszych badań i brak jest na ten temat fachowej literatury w języku polskim.

Publikowana ikonografia stanowi niespotykany w takiej skali zbiór. Uzupełnia on w znaczący sposób naszą wiedzę o ludziach, miejscach i wydarzeniach ważnych zarówno dla polskiego dziedzictwa kulturowego wieków XVI, XVII i XVIII, jak i losów społeczności polskiej na Wschodzie w XIX i początkach XX wieku. Materiał ten otwiera rozmaite pola

badawcze w takich dziedzinach, jak: dzieje Kościoła katolickiego, sztuka sakralna, religijność ludowa czy też stosowane w XIX i XX wieku techniki graficzne i ośrodki produkcji.

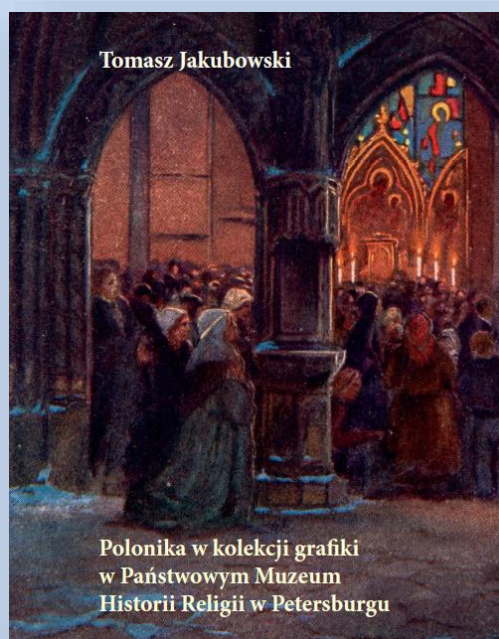
To również przyczynek do biografii znanych petersburzan, wybitnych postaci życia polskiego w Północnej Stolicy. Dzięki publikacji możemy mieć wgląd w dokument potwierdzający udzielenie przez metropolitę mohylewskiego abp. Wacława Żylińskiego (1803–1863) w 1857 r. święceń kapłańskich ks. **Ignacemu Hołowińskiemu** (1807–1855), fotografię z wizerunkiem papieża Piusa X (1835–1914) z 1906 r. z prośbą o błogosławieństwo dla ks. **Antoniego Maleckiego** (1861–1935) i jego wychowanków. Są portrety współtwórcy **Biblioteki Załuskich** bp. **Józefa Andrzeja Załuskiego** (1702–1774) z 1749 r. oraz bp. Karola Hryniewieckiego (1841–1929), wyświęconego na biskupa wileńskiego w 1883 r. w **kościółce św. Katarzyny** przy prosp. Newskim [*Невский пр.*] (1884 r.), a także dokumenty z lat 1883 i 1929 dotyczące ks. **Witolda Marii Czeczotta** (1846–1929), petersburskiego duszpasterza związanego m.in. z **kościółką św. Stanisława**, a przy tym prawnika, publicysty i muzyka. Jest cegiełka na budowę **kościółki św. Kazimierza** z 1909 r. i porządek mszy świętych za zmarłych dobroczyńców w kościółce św. Stanisława (b.r.), czy też dokument nadania przez papieża Piusa X odpustów dla kościoła pw. św. Franciszka z 1913 r. Niezwykle ciekawe są trzy karty przedstawiające rzeźby Bolesława Biegasa (1877–1954) z niezidentyfikowanego rosyjskiego wydawnictwa, być może rodzaju katalogu wystawy, która została otwarta 19 lutego 1903 r. w galerii **Pasażu** przy prosp. Newskim. To tylko niektóre przykłady.

Polonika pozostające w zbiorach Państwowego Muzeum Historii Religii w Petersburgu obejmują nie tylko zbiory graficzne, lecz także stare druki, malarstwo, rzeźby, monety, medale, judaika i fotografie. Kontynuacja prac badawczych pod kątem poloników w rosyjskich muzeach, archiwach i bibliotekach jest obecnie niemożliwa. Jak podkreśla jedna z recenzentek, dr Kamilla Pijanowska, „publikacja przedstawionego katalogu może być na długi czas jedyną szansą upublicznienia badań nad polskim dziedzictwem kulturowym znajdującym się obecnie na terenie Rosji”.

Prezentacja książki odbyła się w Muzeum Archidiecezji Warszawskiej 31 stycznia 2023 r. Spotkanie prowadził dr Karol Guttmejer.

Ewa Ziółkowska

Była dyrektor Instytutu Polskiego
w Sankt Petersburgu

Autor: Tomasz Jakubowski
Redakcja: Małgorzata Merkel-Massé
Tłumaczenie: Aleksandra Idzikowska (na j. ang.)
Natalia Mizerniuk-Rotkiewicz (z j. ros.)
Rok wydania: 2022
Liczba stron: 596 s.
Oprawa: miękka
Format: 200 × 250 mm
ISBN: 978-83-66172-57-9

Spotkanie promujące książkę w Muzeum Archidiecezji Warszawskiej 31 stycznia 2023 r. Od
lewej: dr Karol Guttmejer i autor Tomasz Jakubowski. Fot. Ewa Ziółkowska.